

to economic concepts in the technological education process. The article is discovered the correlation between technological knowledge and economic knowledge in the technological education. It is analyzed the peculiarities of all stages of educational project for forming the economic concepts. The features method to forming economic concepts system are examined, basic principles of selection to educational material and principles of establishing connections are described between economic concepts, the features of verification to forming of the economic concepts system for pupils are determined. The article describes the peculiarities of methods of using the didactic means of forming educational concepts in conditions at pupil's project activities.

**Key words:** *technological education, economic concepts, educational project.*

УДК 371.32.91(07)

## **ІНТЕГРАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКА «КУЛІНАРІЯ. 11 КЛАС»**

*Н. Г. Левченко, кандидат педагогічних наук, Інститут педагогіки НАПН України, старший науковий співробітник лабораторії профільного навчання і профоконсультацій e-mail: [grigorina\\_apn@ukr.net](mailto:grigorina_apn@ukr.net)*

У статті порушується актуальна проблема сьогодення: професійне самовизначення молоді. Розкривається значення профінформації у системі профорієнтаційної роботи зі старшокласниками. Обґрунтовується необхідність розміщення профінформації у підручниках з технологій у вигляді професіограми, на прикладі підручника для технологічного напрямку технологічного профілю «Кулінарія. 11 клас».

**Ключові слова:** *технологічний профіль, професійне самовизначення, профінформація, підручник, навчальна програма, професії у галузі громадського харчування.*

**Постановка проблеми.** Концепцією профільного навчання та «Національною доктриною розвитку освіти в Україні у XXI столітті» передбачається створення у старшій школі системи профільного навчання, що найповніше реалізує принцип особистісно зорієнтованого підходу і значно розширює можливості учня у правильному виборі власної професійної діяльності.

Рівень допрофесійної підготовки майбутніх спеціалістів різного фаху визначається сформованістю їхніх професійних якостей.

Технологічний профіль має виховний, розвиваючий і профорієнтаційний, тобто інтегративний характер.

Провідними завданнями технологічного профілю у старшій школі є не лише формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства, але і створення умов для професійного самовизначення, здійснення допрофесійної та професійної підготовки за уподобаннями учнів і з урахуванням їх індивідуальних можливостей.

Виконанню цього завдання сприяє зміст технологічного профілю, що розробляється у відповідному навчально-методичному забезпеченні навчального процесу, головним засобом якого є підручник.

Зміст підручника «Кулінарія. 11 клас» базується на компетентнісному підході в оволодінні навчальним матеріалом з метою професійного самовизначення, особистісної самореалізації учнів в улюбленому виді діяльності для сфери життєдіяльності людини: «людина – людина» і методи проектів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У працях Є. Клімова, Г. Костюка, Є. Павлютенкова, М. Пряжнікова, В. Симоненка, С. Кістякової, Б. Федоришина зосереджено увагу на психолого-педагогічних та організаційних основах підготовки молоді, що навчається, до вибору професії. У роботах П. Атутова, В. Бутенка, Л. Гуцан, М. Піддячого, В. Синівського, В. Сидоренка, М. Тименка, В. Титаренко, М. Янцура та інших дослідників розкрито особливості здійснення профорієнтаційної роботи та підготовки школярів до професійного самовизначення у навчально-виховному процесі школи. Різні аспекти професійного становлення досліджують Є. Бондарева, Т. Крюкова, В. Тарасова, Е. Зеєр, Ю. Кулюткін та ін.

Певні аспекти проблеми підручникотворення, зокрема загальні її аспекти досліджували Г. Васьківська, Ю. Жук, Л. Калініна, М. Левшин, В. Мадзігон та ін.; методику використання підручника у навчальному процесі – А. Круглик, Г. Ісаєва, Н. Матяш, О. Топузов та ін.

Використання підручників як профінформаційного засобу у навчальному процесі з технологічного профілю не знайшло належного висвітлення у наукових розробках.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Розкрити значення профінформації у системі профорієнтаційної роботи. Обґрунтувати необхідність розміщення профінформації у підручниках з технологій.

**Виклад основного матеріалу.** На сучасному етапі відбувається оновлення всіх напрямів життєдіяльності суспільства, реалізуються завдання Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті та програми «Вчитель». Ці перетворення, викликані насамперед соціально-економічними, політичними, культурними та іншими змінами, вимагають суттєвих реформ у освіті. Зокрема кардинальних змін потребує робота, що спрямована на професійне самовизначення старшокласників.

У випускників наразі виникає необхідність у розширенні, поглибленні та систематизації знань про професії, отриманих в процесі навчальної діяльності. Правильно обрана професія зумовлює моральне задоволення, позитивну самооцінку, високу продуктивність праці, якість продукції. Це вершина, в якій сходяться інтереси особистості та суспільства, поєднання особистих і загальних інтересів.

Саме тому основними напрямками профорієнтаційної роботи з учнями є: професійна просвіта, професійне виховання, професійна діагностика та професійна консультація учнів. Зміст професійного виховання базується на формуванні та розвитку в учнів стійких професійних інтересів до тієї чи іншої професії. При цьому особливого значення набувають індивідуальні форми роботи зі старшокласниками. Однією з дієвих форм професійної просвіти старшокласників у навчальному процесі є диспути. Щодо професійної орієнтації старшокласників, то головною формою її прояву є професійна консультація, що доповнюється індивідуально-психологічною та медичною консультаціями, оскільки у старшокласників часто спостерігаються коливання у виборі професії, пов'язані з недооцінкою себе, невпевненістю в правильності вибору.

Професійна орієнтація – система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них умінь аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку [6, с. 201].

Завдання профорієнтації полягає в ознайомленні учнів з професіями та правилами їх вибору, вихованні спрямованості на самопізнання як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами щодо набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією, а також забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості [2].

Відносно змісту профорієнтаційної роботи, то він має бути спрямований на:

- а) розкриття перспектив галузі, в якій учень має намір обрати професію;
- б) місце обраної ним професії серед інших професій певної галузі;
- в) перспективи вдосконалення учнем своєї професії і свого професійного зростання;
- г) умови роботи з обраної професії;
- г) обсяг знань, умінь і навичок, яких вимагає обрана професія [1].

Найбільш поширеними компонентами профорієнтаційної роботи є професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація.

Професійна інформація – психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості [6, с.201].

З допомогою цієї системи учні знайомляться з різними професіями, пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії пред'являють людині, а також з тим, де ними можна оволодіти. А також виявляють свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці.

Досвід доводить, що у підручниках з технологічного профілю є необхідність розм'яшувати професійну інформацію після кожної теми чи розділу.

Навчальна програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів спеціалізації «Кулінарія» складається з розділів, зміст яких розкриває основні положення кулінарії як мистецтва приготування їжі. З метою здійснення професійної орієнтації учнів і підготовки їх до свідомого вибору професій програмою передбачено також вивчення розділу «Вступ до професії», підсумком якої є тестування учнів з метою виокремлення серед них групи, яка відповідає професійній зорієнтованості на професії у галузі харчової промисловості [4, с. 4]. А також після кожної теми пропонується профінформація по типам професій у галузі тієї ж харчової промисловості.

Планування розділів підручника «Кулінарія. 11 клас» відбулося у відповідності до програми, якою передбачено 210 годин на вивчення цього профілю в 11-му класі. Навчальний матеріал відповідно до програми згруповано у восьми розділах, а саме: «Вступ до професії», «Фізіологія харчування», «Товарознавство харчових продуктів», «Технології первинної обробки продуктів і приготування напівфабрикатів», «Технології приготування страв», «Основи калькуляції та обліку. Контроль якості продукції», «Резерв навчального часу», «Підсумкове завдання» [3]. Змістове наповнення кожного розділу відповідає об'єму навчального матеріалу, передбаченого програмою. А також, як зазначалося вище, програмою передбачено ознайомлення старшокласників з різними видами професій в галузі харчової промисловості. Відповідно після кожного розділу розміщена профінформація про найбільш поширені професії у галузі громадського харчування, зокрема, кухар від 2-го до 6-го розрядів, лікар-дієтолог, товарознавець, завідувач складом тощо.

Інформують учнів про конкретну професію, використовуючи професіограму.

Професіограма – система інформації про соціально-економічні, технологічні, санітарно-гігієнічні та педагогічні аспекти професії, її психологічні й психофізіологічні властивості та якості, що необхідні й достатні для успішного оволодіння і ефективного виконання конкретної професійної діяльності [5].

Зміст професіограми передбачає розкриття таких питань:

1. Як називається робота, у чому її суть? (Назва роботи, спеціальності, професії, посади, можливого робочого місяця, тобто опис істотних характеристик і видових особливостей праці).

2. Яка ефективність і мета роботи?
3. Що є предметом праці?
4. У який спосіб виконується робота?
5. На основі чого вона здійснюється?
6. Які критерії оцінки результатів праці?
7. Яка кваліфікація потрібна для роботи?
8. За допомогою яких засобів виконується робота?
9. В яких умовах виконується робота?
10. Яка організація праці?
11. Яка кооперація праці? (Хто, що і з ким виготовляє?)
12. Яка інтенсивність праці?
13. Які моменти небезпеки та відповідальності трапляються в процесі роботи?

14. Яку вигоду дає робота працівникові? (Зарплата, премія, пільги, моральне задоволення, суспільне визнання.)

15. Які вимоги і обмеження характерні для роботи? [2].

Крім того, перший розділ підручника «Вступ до професії» передбачає ознайомлення старшокласників із блоком професійно орієнтованих методик, зокрема, «Визначення нахилів до певного типу професій», «Багату-ступінчастий опитувальник професійних інтересів», «Експрес-методика професійної придатності», за результатами яких визначаються нахили учнів до певного типу професій, стає зрозумілим, чи збігається бажання оволодіти обраною професією з професійними нахилами учнів.

Після цього старшокласникам пропонується перевірити себе з допомогою психологічно-особистісних методик («Чи знаєте Ви себе?», «Рівень мотивації учня до навчання»), що визначають психічний стан по відношенню до досягнення поставлених учнем цілей у професійному плані, а також з'ясовують, наскільки учень готовий до засвоєння знань безпосередньо з даного профілю.

Опрацювавши зі старшокласниками запропоновані у підручнику профорієнтаційні методики, вчитель будує свою роботу з тим або іншим класом таким чином, щоб розвивати нахили учнів з того чи іншого типу професій, об'єднуючи їх у групи за інтересами.

Зважаючи на ситуацію, що складається на сучасному ринку праці, коли малим попитом серед молоді користуються робітничі професії, головним завданням вчителя технологій постає проведення профінформаційної роботи зі старшокласниками,

Інтеграція профорієнтаційної складової у підручниках з технологій допомагає старшокласникам у професійному самовизначенні, а вчителю – у виборі методики викладання того чи іншого предмету у межах даної освітньої галузі.

**Висновок.** Отже, введення у програми і підручники з технологічного

профілю профорієнтаційної складової у вигляді профінформації про типи професій сприяє вирішенню одного з найважливіших завдань сьогодення – формуванню усвідомленого ставлення особистості до професійного самовизначення та формуванню її професійних намірів ще до закінчення школи.

З'ясування особистісних ідеалів молоді після опрацювання запропонованих у підручнику тестових методик сприяє професійному самовизначенню старшокласників і утвердженню на власному життєвому і професійному шляху.

### *Література*

1. Бех М. І. Зміст профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в сучасній середній загальноосвітній школі / М. І. Бех // Теорет.-метод. проблеми виховання дітей та учн. молоді : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т проблем виховання. – К.; Житомир, 2005. – Вип. 7. – С. 296 – 301.

2. Гуцан Л. А. Ефективна профорієнтаційна робота – крок до вибору майбутньої професії : [проф. орієнтація учн. молоді] / Гуцан Л. А. // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання : зб. наук. пр. III всеукр. наук.-практ. конф., (26 верес. 2008 р.) / Ін-т підготов. кадрів держ. служби зайнятості України [та ін.]. – К., 2008. – С. 77 – 85. – Бібліогр.: 5 назв.

3. Левченко Н. Г. Структура і зміст підручника «Кулінарія. 11 клас» / Н. Г. Левченко // Ановані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2010 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2011. – С. 250 – 251.

4. Навчальні програми для 11-річної школи. Технології. 10 – 11 класи. Спеціалізація «Кулінарія». Технологічний напрям. Технологічний профіль / В. В. Вдовченко, Н. Г. Левченко, В. П. Тименко. – К.: 2010. – С. 3 – 61.

5. Синявський В. В. Психодіагностичне і професіографічне забезпечення професійного навчання як важливий чинник підвищення його ефективності : [психодіагност. обстеження при проф. самовизначенні і навчанні] / Синявський В. В. // Наук. зап. психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Голя [та ін.]. – Ніжин, 2004. – № 4. – С. 207 – 211.

6. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.

### *References*

1. Bekh M. I. Zmist proforientacii`noï roboti zi starshoclasnikami v suchasniï` seredniï` zagal`noosvitniï` shkoli / M. I. Bekh // Teoret.-metod. problemi vihovannia ditei` ta uchn. molodi : zb. nauk. pr. / APN Ukraïni, In-t problem vihovannia. - K. ; Zhitomir, 2005. - Vip. 7. - S. 296-301. - Bibliogr.: 8 nazv.

2. Gutcan L. A. Efektivna proforientacii`na robota - krok do viboru mai`butn`oi profesii` : [prof. orientacii`a uchn. molodi] / Gutcan L. A. // Aktual`ni problemi profesii`noï orientacii` ta profesii`nogo navchannia : zb. nauk. pr. III Vseukr. nauk.-prakt. konf., (26 veres. 2008 r.) / In-t pidgotov. kadriv derzh. sluzhbi zai`niatosti Ukraïni [ta in.]. - K., 2008. - S. 77-85. - Bibliogr.: 5 nazv.

3. Levchenko N.G. Struktura i зміst pidruchnika «Kulinariia 11 clas» / N.G. Levchenko // Anotovani rezul'tati naukovo-doslidnoï roboti institutu pedagogiki za 2010 rik: naukove vidannia. - K.: Institut pedagogiki, 2011. - S. 250 - 251.

4. Navchal'ni programi dlia 11-richnoï shkoli. Tekhnologii 10 - 11 clasi. Spetsializatsiia «Kulinariia». Tekhnologichniï napriam. Tekhnologichniï profil' / V.V. Vdovchenko, N.G. Levchenko, V.P. Timenko. - K.: 2010. - S. 3 - 61.

5. Siniavs'kii' V.V. Psihodiagnostichne i profesiografichne zabezpechennia profesii'nogo navchannia iak vazhliivii' chinnik pidvishchennia i'ogo efekтивности : [psihodiagnost. obstezhennia pri prof. samoviznachenni i navchanni] / Siniavs'kii' V. V. // Nauk. zap. Psihol.-ped. nauki / Nizhin. derzh. unt im. M. Gogolia [ta in.]. - Nizhin, 2004. - №4. - S. 207?211.

6. Sotciologo-pedagogichniï slovník / Za red.. V.V. Radula. - K.: «EksOb», 2004. - 304 s.

**Н. Г. Левченко**

### **ИНТЕГРАЦИЯ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНИКА «КУЛИНАРИЯ. 11 КЛАСС»**

В статье поднимается актуальная проблема современности: профессиональное самоопределение молодежи. Раскрывается значение профинформации в системе профориентационной работы со старшеклассниками. Обосновывается необходимость размещения профинформации в учебниках по технологиям в виде профессиограммы на примере учебника для технологического направления технологического профиля «Кулинария. 11 класс».

***Ключевые слова:** технологический профиль, профессиональное самоопределение, профинформация, учебник, учебная программа, профессии в области общественного питания.*

**N.G. Levchenko**

### **THE INTEGRATION OF THE PROFESSIONAL ORIENTATION COMPONENT IN THE CONTENT OF THE «CULINARY THE 11TH GRADE» TEXTBOOK**

In the article, the modern topical problem of the youth's professional self-determination is observed. The tasks and the main branches of the professional orientation work with the high school students were provided. An emphasis was put on the content of the professional orientation work. Its most wide-spread components and the professional information which plays an integral role in it, in particularly were determined. The role of the professional information in the system of the professional orientation work with the high school students was discovered. The necessity of the presence of the professional orientation in the textbooks of Technologies in the form of a professional diagram on the example of a textbook for the technological branch and the technological profile «Culinary the 11<sup>th</sup> Grade» was explained.



The place of professional information in the content of the academic program and, correspondingly, in the textbook content was demonstrated. The peculiarities of the construction of the first chapter of the «Culinary the 11<sup>th</sup> Grade» textbook as well as its importance in the aspect of the professional information and the youth's further professional self-development were described. The following conclusion was made: the integration of the professional orientation component in the content of the textbooks which cover Technologies educational branch is expedient.

**Keywords:** *technological profile, professional self-determination, professional information, textbook, educational program, professions in the branch of foodservice industry*

**УДК 372.893**

## **ВИКОРИСТАННЯ КАРИКАТУР В ШКІЛЬНОМУ ПІДРУЧНИКУ ІСТОРІЇ (МЕТОДИКА РОБОТИ В УМОВАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ)**

*П. В. Мороз, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України  
e-mail: pmoroz@ukr.net*

У статті розкриваються особливості використання карикатур в шкільному підручнику історії. Подано методику роботи з ними на уроках історії. Автором зазначено, що важливою складовою повноцінного розвивального навчання на уроці історії є залучання у навчальний процес різних наочних засобів. Основним джерелом цих видів наочності має бути шкільний підручник історії. Це, на думку автора, уможливить перетворити його на робочу книгу, яка спонукатиме учня працювати з нею самостійно.

**Ключові слова:** *шкільний підручник історії, структура підручника, ілюстративний матеріал, карикатури.*

**Постановка проблеми.** В умовах інформатизації та інтелектуалізації суспільства підготовка майбутніх фахівців, орієнтована лише на засвоєння готових знань, втрачає актуальність. У сучасних умовах інформаційного суспільства значної актуальності стали набувати педагогічні технології розвитку творчих якостей особистості, однією з яких є дослідницька, яка